

Ruim baan voor 'outsider' kunstenaar Willem van Genk

Brut art of outsider art is een naam voor kunst die buiten de regels van de gangbare kunstwereld om gemaakt is. Het Outsider Art Museum in Amsterdam toont werk van 'outsider' Willem van Genk dat een intrigerende kijk in zijn gedachten geeft.

Beeldende kunst

Jan Henk Hamoen

Een paar jaar geleden organiseerde ik in Joure een tentoonstelling met de zo genoemde gestichtstekeningen van de Friese kunstenaar Klaas Koopmans (1920-2006). Deze tekeningen van psychiatrische patiënten ontstonden toen hij zelf ook was opgenomen in een psychiatrische inrichting. Ze worden daarom ook wel gerekend tot de art brut of outsider art, een verzamelnaam voor kunst die buiten de regels van de conventionele kunstwereld om gemaakt is, zoals werken van cliënten uit de geestelijke gezondheidszorg.

Naar aanleiding van de gestichtstekeningen van Koopmans verscheen de uitgave *De kracht van kwetsbaarheid*. Door zijn werk zo te omschrijven werd de nadruk gelegd op het feit dat Klaas Koopmans zijn kwetsbare medemens vol mededogen in beeld bracht.

In de zomer van 2018 kon men ter ere van LF2018 op het terrein van het psychiatrische ziekenhuis in Franeker het grootse kunstwerk *Inside Out, een Fries landschap van stemmingen* bezoeken. Een ruim 37 meter lang doek, gemaakt door meer dan honderd (ex-)cliënten uit de geestelijke gezondheidszorg. Een kunstwerk met een boodschap, dat zoals de plannen er nu voorliggen – komende zomer in Drachten opnieuw te zien zal zijn. Het beeldt heel persoonlijke ervaringen van het Friese landschap uit, ontstaan in een unieke vorm van samenwerking.

Doorbraak

Outsider art of art brut is een heel bijzondere kunstvorm, vaak puur en vanuit het hart vervaardigd. De Franse kunstschilder Jean Dubuffet introduceerde het begrip art brut of 'rauwe kunst' in 1948 in Europa, toen hij in Parijs de Compagnie de l'Art Brut stichtte, met als doel exposities te organiseren, die Dubuffet omschreef als „van kunst met een spontaan en inventief karakter, die zo weinig mogelijk afhankelijk zijn van de gewone kunst of van culturele voorschriften en die voortkomen van duistere personen, die vreemd zijn aan de professionele artistieke milieuus...” De Engelse kunsthistoricus Roger Cardinal lanceerde in 1972 de term outsider art.

In 2013 zorgde de Biënnale in Venetië voor een doorbraak van outsider art in de internationale kunstwereld. Met de oprichting van het Outsider Art Museum in 2016, in de Hermitage Amsterdam is er een permanente plaats voor de ontwikkeling van actuele outsider art in Nederland. En ook zijn er regionale initiatieven zoals de galerie Art-Brut058 in Leeuwarden.

Op dit moment is in het Outsider Art Museum de prachtige tentoonstelling *Woest* te zien met werk van

de Nederlandse kunstenaar Willem van Genk (1927-2005), een leeftijdsgenoot dus van Klaas Koopmans. Van Genk werd geboren in 1927 in Voorburg, waar zijn vader een bloeiende fruithandel had. Hij was de jongste telg en het enige jongetje in een gezin van tien kinderen. Maar van enige interesse in het zakenleven was geen sprake, net zo min als een ambitie tot leren.

Hans Looijen, directeur van het Outsider Art Museum, vermeldt dat Van Genk wel autistisch wordt genoemd of schizofreen, maar voegt er onmiddellijk aan toe dat die

Van Genk is geïmponeerd door treinen, rails en bovenleidingen en tekent tot in de kleinste details stations

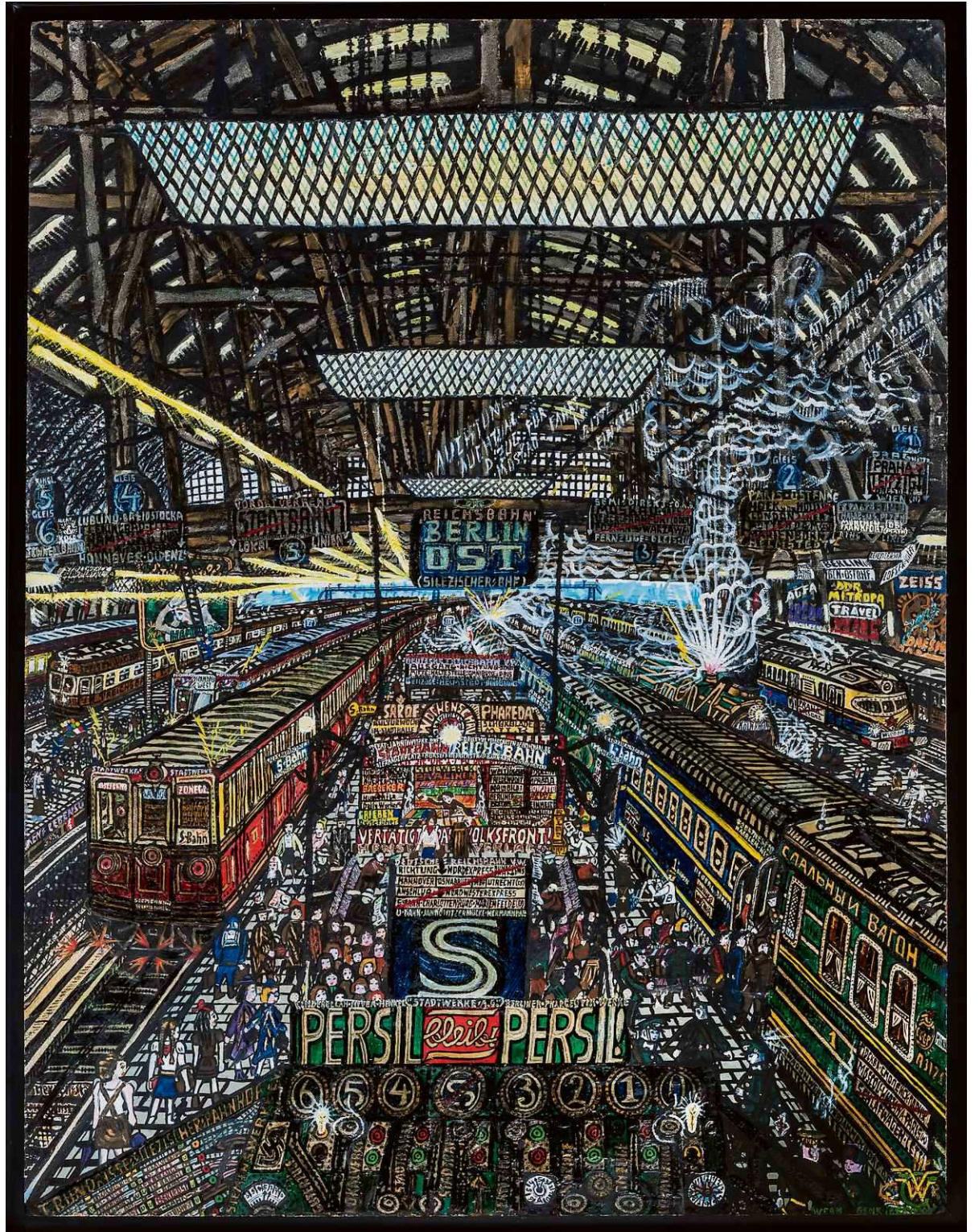
stigmatisering ons zicht op zijn werk vertroebelt. In ieder geval wordt zijn jeugd een drama, dat hem van het ene internaat naar het andere brengt en van het ene baantje in het andere.

Kleinste details

In plaats van zijn aandacht te richten op het leren van een vak of het uitoefenen van een beroep, is Van Genk geïmponeerd door treinen, rails en bovenleidingen en tekent tot in de kleinste details stations en bussen. Met een bijzondere aantrekkingskracht voor glimmende jassen en kapperszaken, waar het schuim op de haren van de dames hem obsessief aantrekt.

Van Genk beeldt het allemaal uit in stripverhalen en grote schilderwerken in collages van teksten en beelden. Een andere diepe emotie betreft bij hem het reizen. Hij is onder andere in Spanje, Moskou, New York en Italië geweest. En waar hij niet is geweest fantaseert hij door middel van opgedane kennis en gebruikte folders een hele eigen wereld in elkaar. Gecombineerd met zijn sympathie voor het socialisme en het Russische communisme levert het fascinerende kunstwerken op die een blik werpen in zijn uiterst persoonlijke gedachten. Alsof hij op deze manier zijn angsten en obsessies wilde verbeelden, om ze zo te beteugelen.

Onderzoek heeft uitgewezen dat de gemiddelde bezoeker van een museum ongeveer zeven tot negen seconden (!) stil staat bij een schilderij. Van Genk gunt ons die haast niet, maar nodigt de toeschouwer haast ongemerkt uit om uitgebreid stil te staan bij zijn werk en er com-

Station Berlin Ost, in circa 1972 gemaakt door Willem van Genk (olieverf op board), te zien op de expositie *Woest* in Amsterdam. Foto: Collectie De Ruuk, Amsterdam

pleet in op te gaan. De begeleidende teksten van de audiotour, die zijn ingesproken door onder anderen Hugo Borst, geven daarbij op een prettige manier een vaak verrassende inkijk in zijn leven en werk.

Gedurfd

De Hermitage in Amsterdam heeft er al eerder voor gekozen om in één van de vleugels het Outsider Art Museum onder te brengen. Een gedurfde, maar tegelijk fantastische

Te lang heeft outsider art het stempel gedragen van kunst gemaakt door 'gekken'

keuze. Te lang heeft outsider art het stempel gedragen van kunstwerken gemaakt door psychiatrische patiënten: kunst gemaakt door 'gekken'.

Dat stempel zorgde ervoor dat het werk al snel in de marge van de kunstgeschiedenis terecht is gekomen. De laatste jaren is de waardering voor deze vorm van kunst echter enorm gestegen. Dat deze tentoonstelling in het voorjaar ook naar Lausanne gaat en daarna naar de Hermitage in Sint Petersburg laat al iets zien van een nieuwe waardering. Zijn leven lang heeft Van Genk gestreden voor een gewaardeerde plaats in de wereld van de kunsten. Deze tentoonstelling gunt en geeft hem die plek.

De samenstellers van de tentoonstelling gaven die de titel *Woest* mee, omdat Van Genk regelmatig ontgoocheld raakte door de wereld, de mensen en de actuele gebeurtenissen om hem heen. In zijn werk is te zien en te lezen dat hij af en toe een agressieve toon aanslaat tegen die omringende wereld. De *Gestichtstekeningen* van Klaas Koopmans en het panorama in Franeker zijn vanuit eenzelfde achtergrond ontstaan, worden alle gerekend tot outsider art, maar ademen een totaal andere sfeer. Wat hen met

elkaar verbindt is niet alleen die psychiatrische achtergrond, maar ook het feit dat ze je ongemerkt uitnodigen tot kijken, nadenken en napraten.

De vormgever van de tentoonstelling *Woest*, Walter van Beirendonck, hoopt, zo schrijft hij in de begeleidende uitgave, dat het publiek het Outsider Art Museum verlaat met de gedachte: 'Wow, dit is een ongelooflijke kunstenaar!' Wat mij betreft is zijn opzet gelukt. Geïnteresseerden hebben nog tot half maart de kans om de indrukwekkende werken van Van Genk te zien. Neem er de tijd voor. Ze zijn het meer dan waard.

De tentoonstelling *Woest* van Willem van Genk is tot 15 maart te zien in het Outsider Art Museum in Amsterdam

Dr. Jan Henk Hamoen is theoloog en kunstliefhebber en woont in Joure. Voor leerhuis De Olfertperkring in Beetsterzwaag geeft Hamoen op 26 februari en 11 maart lezingen waarin hij uitgebreid ingaat op de betekenis en achtergronden van outsider art, van 10.00 tot 12.00 uur in De Buorskip Beetsterzwaag